

ЛІНГВІСТИКА

УДК 811.111'42

О. А. Анастасьєва

ІМПЛІЦИТНІСТЬ МОДИФІКОВАНИХ ТЕКСТІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ АФОРИЗМІВ)

У статті досліджено мовностилістичні засоби об'єктивації імпліцитної інформації в англійських афоризмах, серед яких поширеними є лінгвостилістичні засоби створення образності, а саме: метафора, епітет, метонімія та порівняння. Важливим механізмом створення імпліцитного смислу є використання авторами афоризмів передтекстів.

Ключові слова: афоризм, інтертекстуальність, імпліцитний смисл, передтекст, трансформації, модифікований текст.

З давніх часів афоризми впливали на свідомість людей, ставали гаслом як для окремих особистостей, так і країн чи людства загалом. Природа цього лінгвістичного та культурного феномену й механізм його функціонування завжди викликали глибоку зацікавленість.

Актуальність теми визначається важливістю англійського афоризму як художньої форми, у якій віддзеркалюються та стверджуються загальнозначущі істини, спрямованістю сучасної наукової парадигми та необхідністю з'ясування специфіки передачі імпліцитної інформації та структурно-семантичних характеристик афоризмів як модифікованих текстів.

Мета дослідження полягає у встановленні специфіки передачі імпліцитної інформації та механізму трансформації афоризму. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- визначити мовностилістичні засоби об'єктивації імпліцитної інформації в англійських;
- проаналізувати механізми створення імпліцитного смислу в афористичних висловах.

Об'єктом дослідження є англійський афоризм як тип тексту й дискурсу. **Предметом** – об'єктивація імпліцитного смислу, що міститься в афоризмах, та його проявлення у модифікаціях афоризмів.

Лаконічність викладення тексту афористичних висловів при їх значному інформаційному навантаженні вартій детального вивчення. Тому цей феномен ставав об'єктом уваги багатьох дослідників. Проблема співвідношення змістовно-фактичної, змістовно-концептуальної та змістовно-підтекстової інформації досліджувалася І. Р. Гальперінім [3, с. 26–50]. За такого підходу підтекст розуміється як діалог між змістовно-фактичною, змістовно-концептуальною сторонами інформації [*ibid.*, с. 48]. За І. В. Арнольд, у процесі декодування відбувається операція співвідношення змістів, результатом якої є поява нової інформації [1, с. 36].

Імпліцитний смисл досліджується як частина інтегрованого смислу, яка не знайшла вираження за допомогою формальних мовних засобів, у межах концепції непрямої комунікації, тобто тієї «змістовно ускладненої комунікації, в якій розуміння

висловлювання залучає смисли, що не містяться у власне висловлюванні, і вимагає додаткових інтерпретативних зусиль з боку адресата» [4, с. 5].

М. В. Нікітін розглядає імпліцитність залежно від того, чи є вона об'єктом маніпуляцій з боку мовця. З цієї точки зору пропонується розрізняти дві форми імпліцитності: мимовільну і навмисну (підтекст) [8]. При цьому, це розмежування зберігається, навіть якщо розглядати імпліцитність з позиції мовної економії. Імпліцитність з цієї точки зору постає не як невиражене, а як те, що не договориється. Деякі вчені наголошують на особливій ролі творчого сприйняття суб'єкта під час декодування прихованих смислів [10, с. 395].

Багато дослідників афоризму звертали увагу на високий ступінь імпліцитності текстів цього типу [2; 5; 6; 7]. При цьому висока «навантаженість» плану змісту на елемент плану вираженості відбувається за рахунок імплікації смислових елементів [6, с. 12].

Висока імпліцитність витікає із самої суті афоризму, адже «сама по собі властивість афористичності передбачає здатність висловлювання імпліцитно містити більш широку інформацію, ніж та, яка експліцитно виражена в ньому» [5, с. 15]. Збільшення імпліцитності, та, відповідно, інформативної ємності афоризму, відбувається внаслідок взаємодії різних видів інформації [2, с. 9; 5, с. 15;].

Встановлено, що засобами передачі імпліцитної інформації в афористичному тексті є, насамперед, лінгвостилістичні засоби образності, а саме: метафора, епітет, метонімія, порівняння. Наприклад, такий афоризм містить метафоричне порівняння слави із річкою, чим викликає увесь спектр асоціацій:

Fame is like a river that beareth up things light and swollen, and drowns things weighty and solid (Francis Bacon) [14, с. 159].

Загалом метафоричне порівняння найчастіше організовується за допомогою корпоративної зв'язки *like* та характеризується поширеністю, наявністю уточнюючих, інтенсифікуючих, обставинних модифікаторів:

Virtue is like a rich stone, best plain set (Francis Bacon) [14, с. 159].

У наведеному далі афоризмі метафоричне порівняння *like a measles* імпліцитно викликає в уяві увесь спектр негативних наслідків інфекційної хвороби, і одночасно нагадує відомий факт, що дитячими хворобами краще хворіти у дитинстві:

Love's like a measles – all the worse when it comes late in life (Douglas Jerrold) [13, с. 134].

Метафора є досить поширеним засобом передачі імпліцитної інформації в англійських афоризмах:

The remedy is worse than the disease (Francis Bacon «Essays» (1625), «Of Seditious and Troubles») [14, с. 161].

Звісно, цей вислів можна сприймати буквально, у тому сенсі, що лікування хвороби дає гірший результат, ніж сама хвороба. Але частіше цей афоризм вживається у переносному розумінні, на позначення рішення проблеми, яке призводить, або, може призвести, до результату гіршого, ніж сама проблема; особливо це стосується непередбачених наслідків.

В афоризмі *The heart prefers to move against the grain of circumstance; perversity is the soul's very life* (John Updike) [13, с. 134] вжито метонімію, що також імплікує певну інформацію. Адже *the heart* означає не серце, а люблячу людину із палким серцем; а *the soul* вжито на позначення глибинної суті людини, яка має щире серце.

Загалом тексти малого жанру характеризуються гнучкістю, здатністю до трансформації, репродукції, семантичних зсувів і текстової деривації. Змінюваність динамізм, еволюція текстів об'єктивується наявністю вторинних комунікативних

одиниць. Типи структурної трансформації прислів'їв пропонувалося розподілити за механізмами: розширення складу прислів'я (вклинювання та розгортання) та компресія складу прислів'я (відсікання та стягнення) [9, с. 8–9]. Семантичні (сміслові) модифікації також відбуваються за різноманітними сценаріями як-от: апеляція до власної назви, додавання смислової групи або окремих лексичних одиниць, уживання розділових знаків для конкретизації семантики, уведення заперечення / протиставлення для підсилення рематичного блоку, заміна афірмативних конструкцій на питальні, уточнення хронотопу, тощо [*ibid.*, с. 11].

Аналіз фактичного матеріалу доводить слушність тези про те, що важливим засобом створення імпліцитного смислу є використання авторами афоризмів передтекстів, або «трансформуюча інтертекстуальність» в трактовці Є. Ю. Ваганової [2]. Передтекстами найчастіше стають фразеологізми (прислів'я, приказки, ідіоми) або афоризм-основа. Інтертекстуальна гра полягає в імітації полеміки, початковою реплікою якої є фразеологізм-основа, а кінцевою реплікою, що містить заперечення, є точка зору автора афоризму.

Імпліцитне включення надає авторитету особі, яка його використовує, та підсилює емоційний вплив на адресата. Цей прийом плідно використовувався афористами:

The world is a stage, but the play is badly cast (Oscar Wilde) [15, с. 165].

Цей вислів є перифразою відомої поезії Вільяма Шекспіра: *All the world's a stage, and all the men and women merely players* (William Shakespeare, «As You Like It»). Окрім метафоричного зображення світу як театру, метафорами є: «актори – люди», «п'єса – життя», «розподіл ролей – доля». Оскар Уайльд додає своєї аксіологічної характеристики, але при цьому в його афоризмі імпліцитно цитується увесь зміст вихідного тексту.

Для досягнення стилістичного і прагматичного ефекту неабияку роль відіграє несподіваність трансформації передтексту:

Man does not live by soap alone; and hygiene, or even health, is not much good unless you can take a healthy view of it or, better still, feel a healthy indifference to it (Gilbert K. Chesterton) [12].

Цей афоризм відсилає читача до відомого біблійного вислову *Man shall not live by bread alone, but by every word that proceedeth out of the mouth of God* (The Bible, Matthew 4 : 4). Саме завдяки контрасту імпліцитного початкового і похідного текстів досягається ефект лінгвостилістичної експресивності. Адже трансформація релігійного тексту в текст про гігієну є надзвичайно сміливою та несподіваною.

Іноколи афоризм відсилає до словосполучення чи ідіоми:

The truth is rarely pure, and never simple (Oscar Wilde) [14, с. 1711]

Автор цього афоризму передбачає, що адресат знайомий із виразом «*pure and simple truth*», який, у свою чергу, ґрунтується на ідіоматичному виразі «*pure and simple*» зі значенням «простий, без додаткових ускладнень». Таке протиставлення відомого вислову, який цитується імпліцитно, і нового, який виражений експліцитно, надає яскравого стилістичного ефекту.

Афоризм *Democracy means simply the bludgeoning of the people for the people by the people* (Oscar Wilde) містить каламбур, який обіграє відомий вислів. Зіштовхуються два судження: буквальне значення афоризму і афоризм-основа, який імпліцитно цитується:

Democracy is the government of the people, by the people, for the people
(Abraham Lincoln) [11].

Democracy means simply the bludgeoning of the people for the people by the people (Oscar Wilde, «The Soul of Man under Socialism») [14, с. 1713].

Розбіжність між цими співзвучними висловами полягає у протиставленні авторських характеристик демократії: *the government* – «правління» та *the bludgeoning* – «побиття палицею». Ця антитеза підсилюється прислівником *simply*, який сам по собі протистоїть пафосу оригінального вислову. Отже, за допомогою стилістичних прийомів автору вдається досягнути контрасту із пафосом оригінального афоризму.

Гротеск і несподіваний поворот думки отримують, зазвичай, непряме мовне вираження. Алогізм зосереджується на смислово-мисловому плані, на формальному прояві думки. Прийом несподіваного повороту думки використовується в афоризмах, зокрема, з метою полеміки з загально визнаними істинами, носіями яких є прислів'я і крилаті вислови. При цьому, ця полеміка часто носить комічний характер.

Основою для обігрування в афоризмах можуть служити не тільки окремі слова і словосполучення, але й цілі судження (інші афоризми, прислів'я, крилаті слова тощо). При цьому, відповідно, у зіткнення наводяться значення не окремих слів, а цілих суджень: буквальний смисл самого афоризму і імпліцитно цитований вислів-основа.

Наприклад, такий парадоксальний афоризм набуває стилістичного забарвлення, зокрема, завдяки його імпліцитному змісту:

Time is waste of money (Oscar Wilde) [15, с. 1244].

Цей афоризм є перифразою вислову *Time is money* (Benjamin Franklin, «Advice to a Young Tradesman, Written by an Old»), хоча *The Oxford Dictionary of Proverbs* повідомляє, що цей вислів є відомим ще з часів Стародавньої Греції та належить філософу і оратору Антіфону, який жив близько 430 р. до н.е. Отже, читач співвідносить змісти цих висловів. Впізнаваність передтексту викликає емоційну реакцію та зумовлює вплив.

Розглянемо ще один відомий афоризм: *Divorces are made in heaven* (Oscar Wilde) [15, с. 359].

Цей афоризм містить ознаки інтетекстуальності, оскільки імпліцитно актуалізує ідіоматичний вираз *Marriages are made in heaven*. Тим самим автор зіштовхує експліцитний та імпліцитний смисли. Парадоксальність цього вислову полягає у тому, що слово *divorce*, зазвичай, містить негативні конотації, але одночасне застосування *heaven* викликає асоціації із божественним та прекрасним.

Висновки. Отже, імпліцитність розглядається як здатність англійських афоризмів нести значний обсяг інформації при лаконічності викладення за рахунок імплікації смислових елементів. Мовностилістичними засобами передачі імпліцитної інформації в афористичному тексті є, насамперед, лінгвостилістичні засоби образності, а саме: метафора, епітет, метонімія, порівняння. Важливим засобом створення імпліцитного смислу є використання авторами афоризмів передтекстів. При цьому, часто зіштовхуються два судження: буквальне значення модифікованого афоризму і афоризм-основа, який імпліцитно цитується. До перспективи подальших розвідок у даному напрямку відносимо вивчення модифікацій афоризмів у синергетичному аспекті, а саме: аналіз їх самоорганізації, глибинної структури, когнітивних механізмів прирощення смислу, тощо.

Список використаної літератури

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : учеб. / И. В. Арнольд. – 4-е изд., испр. и доп. – Москва : Флинта : Наука, 2002. – 384 с. ; Arnold I. V. Stilistika. Sovremennyyu angliyskiy yazyk : ucheb. / I. V. Arnold. – 4-е изд., ispr. i dop. – Moskva : Flinta : Nauka, 2002. – 384 s.

2. Ваганова Е. Ю. Афоризм как тип текста в аспекте интертекстуальности (на материале немецкого языка) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04

/Екатерина Юрьевна Ваганова; Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. – Санкт-Петербург, 2002. – 261 с.; Vaganova Ye. Yu. Aforizm kak tip teksta v aspekte intertekstualnosti (na materiale nemetskogo yazyka) : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 / Yekaterina Yurevna Vaganova ; Ros. gos. ped. un-t im. A. I. Gertsena. – Sankt-Peterburg, 2002. – 261 s.

3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – Москва : Наука, 1981. – 139 с.; Galperin I. R. Tekst kak obekt lingvisticheskogo issledovaniya / I. R. Galperin. – Moskva : Nauka, 1981. – 139 s.

4. Дементьев В. В. Непрямая коммуникация / В. В. Дементьев. – Москва : Гнозис, 2006. – 376 с.; Dementev V. V. Nepryamaya kommunikatsiya / V. V. Dementev. – Moskva : Gnozis, 2006. – 376 s.

5. Еленевская М. Н. Структура и функции афоризма (на материале англ. языка) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Мария Николаевна Еленевская. – Ленинград, 1983. – 19 с.; Yelenevskaya M. N. Struktura i funktsii aforizma (na materiale angl. yazyka) : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 / Mariya Nikolaevna Yelenevskaya. – Leningrad, 1983. – 19 s.

6. Землянская Е. В. Структурно-семантические и функциональные особенности стилевой интертекстуальности в англоязычном афоризме : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Евгения Викторовна Землянская; С.-Петерб. гос. ун-т. – Санкт-Петербург, 2004. – 209 с.; Zemlyanskaya Ye V. Strukturno-semanticheskie i funktsionalnye osobennosti stilevoy intertekstualnosti v angloyazychnom aforizme : dis. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 / Yevgeniya Viktorovna Zemlyanskaya ; S.-Peterb. gos. un-t. – Sankt-Peterburg, 2004. – 209 s.

7. Мартемьянов Ю. С. Афоризм : проблемы построения имплицитного текста / Ю. С. Мартемьянов // Имплицитность в языке и речи / отв. ред. Е. Г. Борисова, Ю. С. Мартемьянов. – Москва : Языки рус. культуры, 1999. – С. 115–124; Martemyanov Yu. S. Aforizm : problemy postroeniya implitsitnogo teksta / Yu. S. Martemyanov // Implitsitnost v yazyke i rechi / otv. red. Ye. G. Borisova, Yu. S. Martemyanov. – Moskva : Yazyki rus. kultury, 1999. – S. 115–124.

8. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики : учеб. пособ. / М. В. Никитин. – Санкт-Петербург : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2007. – 819 с.; Nikitin M. V. Kurs lingvisticheskoy semantiki : ucheb. posob. / M. V. Nikitin. – Sankt-Peterburg : Izd-vo RGPU im. A. I. Gertsena, 2007. – 819 s.

9. Овсянко О. Л. Структурно-семантические модификации англоязычных присловий в художественном и публицистическом дискурсах : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Олена Леонідівна Овсянко; Запорізький національний університет. – Запоріжжя, 2017. – 20 с.; Ovsianko O. L. Strukturno-semantichni modyfikatsii anhlomovnykh prysliviv u khudozhnomu ta publitsystychnomu dyskursakh : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 / Olena Leonidivna Ovsianko ; Zaporizkyi natsionalnyi universytet. – Zaporizhzhia, 2017. – 20 s.

10. Шацких Н. Н. Типы реакции адресата на высказывания с имплицитной семантикой в речевом общении / Н. Н. Шацких // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. – 2008. – № 76–1. – С. 395–398; Shatskikh N. N. Tipy reaktsii adresata na vyskazyvaniya s implitsitnoy semantikoy v rechevom obshchenii / N. N. Shatskikh // Izvestiya Rossiyskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A. I. Gertsena. – 2008. – № 76–1. – S. 395–398.

11. Abraham Lincoln Quotes [Electronic resource] // Brainyquote. – Mode of access : https://www.brainyquote.com/quotes/abraham_lincoln_101395

12. Gilbert K. Chesterton Quotes [Electronic resource] // Brainyquote. – Mode of access : https://www.brainyquote.com/quotes/gilbert_k_chesterton_404017

13. Gray R. A treasury of memorable quotations / R. Gray. – Hampshire : Macmillan Collector's Library, 2003. – 416 p.

14. The Oxford Dictionary of Quotations / ed. by E. Knowles. – Oxford : Oxford University Press, 2004. – 1768 p.

15. Wilde O. Complete Works of Oscar Wilde / O. Wilde ; intr. by M. Holland. – Glasgow : Harper Collins Publishers, 2003. – 1246 p.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2018.

O. Anastasieva

IMPLICITY OF MODIFIED TEXTS

(ON THE MATERIAL OF THE ENGLISH LANGUAGE APHORISMS)

From the ancient times aphorisms have influenced people's mind becoming slogans for both individuals and countries, or for humanity as a whole. The nature of this linguistic and cultural phenomenon as well as the mechanism of its functioning have always been arousing deep interest. The object of the study in this paper is English aphorism as a type of text and discourse; the subject is the implicit meaning contained in aphorisms, and its manifestation in modifications of aphorisms.

Laconic exposition of aphoristic texts which goes along with a significant information load deserves a detailed study. High implication stems from the very essence of aphorism, since the attribute of aphorism itself implies the ability of the expression to imply much wider information than that expressed explicitly.

The means of transmitting implicit information in the aphoristic text, first of all, include various linguistic imagery means, namely: metaphor, epithet, metonymy, and comparison. These tools are often combined within one aphorism to enforce the stylistic and pragmatic effect. Special attention is given to metaphors as means of image creation.

The texts of the small genre are characterized by flexibility, ability to transform, reproduction, semantic landslides and text derivations. The variability of dynamism, the evolution of texts is objectified by the presence of secondary communicative units.

The analysis of the actual material proves the validity of the thesis that the use of the pre-texts by the authors of aphorisms is an important means of creating implicit sense. Not only individual words and phrases, but also whole judgments (other aphorisms, proverbs, winged words, etc.) can serve as the basis for use to the best effect in aphorisms. Thus, not the meanings of individual words, but the whole judgments are being collided: the literal sense of the aphorism itself and the phrase-basis implicitly quoted. An implicit inclusion gives authority to the person who uses it and enhances the emotional impact on the recipient. This technique was fruitfully used by aphorists. To achieve a stylistic and pragmatic effect, the unexpectedness of the transformation of the pre-text plays an important role. It is thanks to the contrast of the implicit source and derivative texts that the effect of linguistic expressiveness is achieved.

The prospect of further exploration in this area includes the study of modifications of aphorisms in the synergetic aspect, namely: analysis of their self-organization, depth structure, cognitive mechanisms of incremental meaning creation, etc.

Key words: *aphorism, intertextuality, implicit meaning, pre-text, transformation, modified text.*